

Т. В. Запорожець,
д. держ. упр., доцент, професор кафедри національної економіки та публічного управління,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1914-9481>
Н. О. Васюк,
к. держ. упр., доцент, докторант кафедри національної економіки та публічного управління,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8493-6644>
Д. Є. Єгорова,
лікар-педіатр відділення дитячої нейрохірургії, Національна дитяча спеціалізована лікарня
"Охматдит" Міністерства охорони здоров'я України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2649-3697>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.21.95

РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (EHEALTH) ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

T. Zaporozhets,
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department
of National Economy and Public Administration, Vadym Hetman Kyiv National Economic University
N. Vasiuk,
PhD in Public Administration, Associate Professor, Doctoral candidate of the Department
of National Economy and Public Administration, Vadym Hetman Kyiv National Economic University
D. Yehorova,
Pediatrician of the Department of Children's Neurosurgery,
National specialized children's hospital "Ohmatdyt" of Ukraine's Health Ministry

DEVELOPMENT THE STRATEGY OF THE ELECTRONIC HEALTH CARE SYSTEM (EHEALTH) AS THE AREA OF IMPROVEMENT THE STATE POLICY IN THE FIELD OF HEALTH CARE OF UKRAINE

У статті встановлено, що у розвинутих зарубіжних країнах розвивається новий підхід, орієнтований на здоров'я і громадянина, спрямований на допомогу в управлінні власним здоров'ям вдома, на роботі, в школі і в громаді. Цей новий підхід відповідає напряму, який застосовують системи охорони здоров'я в розвинених країнах, які відходять від принципу, заснованого на медичній допомозі, лікуванні захворювань та лікарень, до підходу, який зосереджується на підтримці здоров'я, профілактиці та навчанні громадян здоров'язбережувальних технологій. Цифрові технології електронної охорони здоров'я, які забезпечують підхід до людини через масовий вплив, є інструментом громадського здоров'я, який дозволить розвивати eHealth.

Обґрунтовано, що широке використання цифрових технологій закладами охорони здоров'я у розвинутих країнах світу перебуває у прямій залежності від рівня і якості медичної допомоги, що й обумовлює відповідний стан здоров'я та рівень життя громадян.

У статті виокремлено ключові напрями удосконалення державної політики щодо впровадження електронної охорони здоров'я в Україні. Обґрунтовано, що електронна охорона здоров'я (eHealth) є високоефективною інвестицією у сферу охорони здоров'я, що сприяє значному підвищенню рівня медико-фармацевтичної допомоги, у т. ч. й на управлінському рівні. При цьому дослідження можливостей сучасного рівня розвитку та ефективності використання системи eHealth у світі надає унікальні можливості та приклад для розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

Доведено, що стійкі рішення електронної системи охорони здоров'я вимагають розробки надійної, заснованої на фактичних даних і обґрунтованої стратегії розвитку електронної системи охоро-

рони здоров'я. Застосування вдосконаленого інструменту розробки стратегії електронної системи охорони здоров'я позиціонується як ключовий початковий крок на національному рівні, а також і на рівні закладів охорони здоров'я.

The article states that in developed foreign countries a new approach focused on health and citizens has recently been developed to help the latter take control of their own health at home, at work, at school and in the community. This new approach is consistent with the direction chosen by health care systems in developed countries, which are moving away from a principle, based on medical care, treatment of diseases and hospitals, to an approach that focuses on health promotion, prevention and health education technologies of conscious citizens. Digital eHealth technologies that provide a human-centered approach through mass impact are a public health tool that will promote the development of eHealth.

It is substantiated that the widespread use of digital technologies by health care institutions of developed countries directly depends on the level and quality of medical care, which determines the appropriate condition of health and standard of citizen's life.

The article highlights the key areas of improvement the state policy regarding to the implementation of electronic health care in Ukraine. It is substantiated that electronic health care (eHealth) is a highly effective investment in the field of health care, which contributes to a significant increase in the level of medical and pharmaceutical care, including at the management level. At the same time, the study of the possibilities the current level of development and the effectiveness of the eHealth system in the world provides unique opportunities and an example for the Ukraine health care system development. Rising expectations, changing demographics, and resource constraints require smart eHealth investment solutions that are appropriate to the basic needs of healthcare. More importantly, eHealth measures implemented today will create the practical and technological infrastructure for decades to come.

It has been proven that sustainable eHealth solutions require the development of a reliable, evidence-based and reliable eHealth development strategy. The use of an improved eHealth strategy development tool is positioned as a key initial step at the national level as well as at the level of health facilities.

Ключові слова: державна політика у сфері охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, електронна система охорони здоров'я, eHealth, стратегія електронної системи охорони здоров'я (eHealth).

Key words: public policy in the field of health care, health care institutions, electronic health care system, eHealth, strategy of the electronic health care system (eHealth).

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогоднішні цифрові зміни є актуальними для сфери охорони здоров'я, оскільки попит на медичні послуги зростає через старіння населення та появу нових захворювань. Резолюція Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я про цифрове здоров'я, одностайно схвалена державами-членами ВООЗ у травні 2018 року [1], продемонструвала колективне визнання цінності цифрових технологій сприяти просуванню універсального охоплення послугами охорони здоров'я та інших Цілей сталого розвитку у сфері охорони здоров'я.

Термін "цифрове здоров'я" розширився до широкого набору наукових концепцій і технологій, включаючи геноміку, штучний інтелект, аналітику, переносні пристрої, мобільні програми та телемедицину. Крім того, цифрові технології охорони здоров'я застосовуються набагато ширше в медицині, що включають діагностику, лікування, підтримку прийняття клінічних рішень, управління доглядом та надання допомоги.

За останнє десятиліття було запропоновано різні визначення електронної охорони здоров'я, але досі не досягнуто консенсусу. Найчастіше цитується визначен-

ня Айзенбаха: "Електронна охорона здоров'я — це медичні послуги та інформація, які надаються або вдосконалюються через Інтернет і пов'язані технології". У ширшому розумінні цей термін характеризує не лише технічний розвиток, але й стан розуму, спосіб мислення, ставлення та прагнення до мережевого, глобального мислення для покращення охорони здоров'я за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Хоча це визначення є інформативним, більш детальний опис електронної охорони здоров'я виправданий. Багато систем eHealth розроблені впродовж останнього десятиліття. В останні кілька років eHealth зросла в усьому. Інститут медицини США визнав, що інформаційні технології можуть відігравати надзвичайно важливу роль у сфері охорони здоров'я громадян, оскільки виступає важливим інструментом для підвищення ефективності та якості медичної допомоги, а також безпеки пацієнтів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми державного управління у сфері охорони здоров'я досліджували С. Бугайцов, З. Гладун, Л. Гульчій, Т. Грузєва, Л. Жаліло, Д. Карамішев, Н. Кризіна, Я. Радиш, І. Рожкова, Н. Рингач, І. Солоненко, Т. Юроч-

ко та інші вчені. Розробці окремих питань цифрового врядування, а також розвитку електронної охорони здоров'я (eHealth) були присвячені праці таких вітчизняних вчених як О. Карпенко, В. Куйбіда, С. Линник, В. Наместнік, Ю. Пігарев. Однак комплексні дослідження за цим напрямом не проводились.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Водночас залишаються невирішеними питаннями дослідження державної політики щодо запровадження електронної системи охорони здоров'я (eHealth) в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою є розробка практичних рекомендацій щодо визначення ключових шляхів розроблення стратегії електронної системи охорони здоров'я (eHealth) як одного із напрямів удосконалення державної політики у сфері охорони здоров'я.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дослідники виокремлюють деякі ключові фактори електронної системи охорони здоров'я (eHealth), такі як [3]:

- оптимізація використання ресурсів (якість — економічна ефективність);
- сприяння кращому прийняттю рішень;
- підвищення доступності, швидкості через наявну інформацію та дані;
- вплив на професіоналів шляхом оптимізації продуктивності праці (точність, знання, експертиза);
- допомога в оцінці важливих даних про особу пацієнта та історії медичних даних.

Разом з тим, розробка та впровадження систем електронної охорони здоров'я (eHealth) стикається з рядом проблем. Найважливішою з них є відсутність зобов'язань з боку органів охорони здоров'я та відсутність технологічної сумісності (інтероперабельності) між різними інформаційними системами охорони здоров'я.

Загальною метою запровадження електронної охорони здоров'я (eHealth) є зміцнення та загальне охоплення медичним обслуговуванням, забезпечення якості та доступності медичних послуг за допомогою сучасних технологічних досягнень; мінімізація недоліків в забезпеченні доступу до всіх, хто потребує медичних послуг; забезпечення їх потреби, наданні медичних послуг з належною якістю, не спричиняючи фінансових труднощів.

Проблеми системи охорони здоров'я — такі як географічна недоступність, низький попит на послуги, затримка надання допомоги, низька відповідність у дотриманні клінічних протоколів та витрати для окремих осіб/пацієнтів — сприяють накопиченню втрат у роботі системи охорони здоров'я. Ці недоліки обмежують можливість закриття прогалини в охопленні, якості та доступності медичної допомоги, а також підривають потенціал розвитку медичної сфери загалом.

Кінцевою метою eHealth є зміщення фокуса надання медичної допомоги з підходу, орієнтованого на лікаря та лікарню, на центр, орієнтований на пацієнта та

здоров'я, завдяки використанню цифрових технологій. Це означає, що використання цифрових систем для спрощення даних пацієнтів у єдиній електронній картці здоров'я, яка може бути доступна різним медичним працівникам, або використання електронних рецептів, щоб надати пацієнтам мобільність легшого доступу до призначених ліків [4]. Електронна охорона здоров'я (eHealth) також означає використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект або програмне забезпечення для великих даних, для підтримки політики запобігання захворюванням шляхом сигналізації про потенційні аномалії або ризики в даних.

Відомо, що кожна країна має розробити власну, специфічну для місцевого розвитку стратегію електронної системи охорони здоров'я, яка має базуватись на концептуальній основі та відповідних теоріях стратегії та складному системному аналізі. У цьому зв'язку варто розглянути та обґрунтувати ключові напрями впровадження електронної системи охорони здоров'я (eHealth), за допомогою якої медичні установи, субнаціональні регіони та країни, в тому числі й Україна, можуть застосовувати системний і методичний підходи для створення цілісної, заснованої на потребах і фактичних даних і обґрунтованої стратегії електронної охорони здоров'я та забезпечення розумного інвестування в eHealth.

У наукових колах продовжується та набирає обертів наукова дискусія про "стратегію електронної системи охорони здоров'я" в країнах і регіонах, що розвиваються.

Наприклад, Панамериканська організація охорони здоров'я оприлюднила підхід до регіональної стратегії електронної охорони здоров'я на 51-му засіданні Керівної ради, а в лютому 2011 року Африканський союз відродив минулі дебати навколо цього питання на зустрічі експертів з гармонізації електронної охорони здоров'я та телемедицини в Африці. У 2012 році співпраця ВООЗ-МСЕ (Міжнародний союз телекомунікацій) дала можливість розробити набір національних стратегій електронної охорони здоров'я ВООЗ-МСЕ [5]. Однак, незважаючи на те, що ці документи дають певну інформацію, конкретні вказівки для окремих країн або установ щодо розробки та розробки власної стратегії електронної охорони здоров'я є поки що розпорошеними.

Як наслідок, суб'єкти часто наслідують або адаптують практику з інших країн. Незважаючи на те, що емуляція або адаптація є звичайним явищем, ці підходи є недоречними: "еммуляція", тому що рішення та підходи мають залежати від контексту, і "адаптація", тому що, хоч і є компромісом, вона залишається неоптимальною. Стіжке рішення електронної охорони здоров'я найкраще проектувати та розробляти органічно та в інтерактивному режимі з зацікавленими сторонами в контексті та середовищі, в якому воно буде застосовуватися, а також у відповідності з існуючими закладами охорони здоров'я, освіти та технологій.

Використання Стратегій у розвитку електронної системи охорони здоров'я політики інколи називають "дорожніми картами", але вони не забезпечують доказової бази та структури, бажаної для сталого впровадження електронної охорони здоров'я.

Зростаючі очікування, демографічні зміни та обмеження ресурсів вимагають розумних інвестицій у рішення електронної охорони здоров'я, які задовольняють основні потреби охорони здоров'я. Ще більшого значення має те, що діяльність електронної системи охорони здоров'я, яка впроваджується на сучасному етапі, створить практичну та технологічну інфраструктуру на десятиліття вперед.

Стійкі рішення електронної системи охорони здоров'я вимагають розробки надійної, заснованої на фактичних даних і обґрунтованої стратегії електронної охорони здоров'я. Застосування вдосконаленого інструменту розробки стратегії електронної охорони здоров'я, позиціонується як ключовий початковий крок на рівні закладів охорони здоров'я та на національному рівні країни.

Р.Скотт [6] вперше запропонував основу для стратегічного планування щодо електронної системи охорони здоров'я, і саме ця основа забезпечує систематичний процес, напрямок і узгодженість, дозволяючи будь-якому суб'єкту — регіональному, національному, субнаціональному чи закладу — розробити власну стратегію електронної охорони здоров'я, що призведе до значного й вимірюваного впливу в майбутньому.

Вважаємо, що у XXI-му столітті технології розвинулися з такою стрімкою швидкістю, що це має призвести до розробки нових ініціатив, які повинні бути успішно реалізовані у новому столітті.

Для досягнення цієї мети стратегія електронної системи охорони здоров'я має важливе значення для вироблення шляхів, що ґрунтуються на фактичних даних, опису потреб і виправдання будь-яких витрат, а отже, для забезпечення розумного інвестування.

Стратегія електронної системи охорони здоров'я — це документація, яка описує загальний підхід, який повинен застосувати суб'єкт (установа, країна). Він визначатиме та впроваджуватиме технологічно доцільні та культурно чутливі рішення електронної охорони здоров'я у найбільш прийнятний спосіб і для найбільш відповідних цілей, пояснюючи не лише те, що потрібно зробити, але й чому (враховуючи переважаючі обставини).

Стратегія є ключем до сталого впровадження електронної системи охорони здоров'я. Багато країн і організацій можуть стверджувати, що мають стратегію електронної охорони здоров'я (наприклад, "дорожні карти" країн ЄС) [7], але вони, як правило, або надто вузькі за фокусом, або надто загальні й абстрактні, і часто починаються з мети чи завдання, яке викладено без суттєвого контексту та перспективи щодо його обґрунтування чи походження, його впливу на поширені потреби у сфері охорони здоров'я чи будь-якого розуміння його вибору порівняно з альтернативами. Таким чином, процес стратегічного планування узгоджує відповідні дії з еволюцією середовища електронної охорони здоров'я.

Отже, спираючись на досвід розвинутих країн і враховуючи прогрес в сфері технологій, а також сподіваючись на поліпшення клімату для інвестиційних компаній і операцій у поствоєнній відбудові України, можна обґрунтувати загальну методологію подальшого розвитку електронної охорони здоров'я, що може слугувати підвищенню ефективності вітчизняної системи охорони здоров'я та в кінцевому підсумку мати стале та ефективне надання медичних послуг та задоволеність пацієнтів.

Зусилля із впровадження eHealth повинні ґрунтуватися на:

- чіткому розумінні поточних та майбутніх проблем та можливостей у сфері охорони здоров'я з визначенням відповідних національних пріоритетів;

- розроблених середньо — та довгострокових планів дій щодо використання цифрових технологій охорони здоров'я для задоволення пріоритетів охорони здоров'я, з поступовим оновленням безпосередньо самих систем охорони здоров'я.

Такі середньо — та довгострокові плани дій повинні:

- об'єднати гравців з державного сектору, некомерційних організацій та приватного сектору;

- бути структурованим у вигляді бізнес-плану, погодженого із зацікавленими сторонами;

- бути підкріпленим твердою прихильністю з боку всіх гравців;

- включати комплексний план постійного навчання та спілкування з партнерами.

Якщо ці умови будуть виконані, шанси стають більш реалістичними для швидкого повернення інвестицій, успішного довгострокового впливу та значних вигод для усіх зацікавлених сторін. Те, що нам сьогодні потрібно, це скоординована підтримка міжнародних організацій, донорських агенцій, інших міжнародних джерел, приватного та державного секторів.

Однією з найголовніших перешкод для впровадження eHealth на сьогодні в Україні є повномасштабне російське військове вторгнення в Україну. Разом з тим, існують і інші чинники, що не дозволяють системно розвивати даний напрям державної політики. До них належать такі:

- відсутність чіткої стратегії, стандартів та нормативно-правових актів з подальшого впровадження та підтримки такої системи, визначених на загальнодержавному рівні;

- обмежені людські можливості щодо системи;

- численні інфраструктурні обмеження на рівні закладів охорони здоров'я.

Саме тому розробка Державної стратегії щодо впровадження eHealth в Україні, залежить від усвідомлення сучасних вимог до охорони здоров'я та потреб населення та від відповідальності з боку органів державної влади.

Також, одним із ключових напрямів розвитку системи охорони здоров'я є створення єдиного медичного інформаційного простору, який забезпечить прийняття ефективних управлінських рішень на всіх рівнях. Це дасть змогу медичним закладам налагодити ефективний облік діяльності організації здійснювати на сучасному рівні менеджмент, своєчасно отримувати інформацію про передові досягнення в галузі медичної науки, використовувати всю медичну інформацію про пацієнта (за весь період його життя), накопичену зі всіх рівнів надання медичної допомоги для досягнення кращого лікувального ефекту.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що у розвинутих зарубіжних країнах останнім часом розвивається новий підхід, орієнтований на здоров'я і громадянина, спрямований на допомогу останньому в управлінні власним здоров'ям вдо-

ма, на роботі, в школі і в громаді. Цей новий підхід відповідає напрямку, який застосовують системи охорони здоров'я в розвинених країнах, які відходять від принципу, заснованого на медичній допомозі, лікуванні захворювань та лікарень, до підходу, який зосереджується на підтримці здоров'я, профілактиці та навчанні громадян здоров'язбережувальних технологій. Цифрові технології електронної охорони здоров'я, які забезпечують підхід до людини через масовий вплив, є інструментом громадського здоров'я, який дозволить розвивати eHealth.

Обґрунтовано, що широке використання цифрових технологій закладами охорони здоров'я у розвинутих країнах світу перебуває у прямій залежності від рівня і якості медичної допомоги, що й обумовлює відповідний стан здоров'я та рівень життя громадян.

Виокремлено ключові напрями удосконалення державної політики щодо впровадження електронної охорони здоров'я в Україні. Обґрунтовано, що електронна охорона здоров'я (eHealth) є високоефективною інвестицією у сферу охорони здоров'я, що сприяє значному підвищенню рівня медико-фармацевтичної допомоги, у т. ч. й на управлінському рівні. При цьому дослідження можливостей сучасного рівня розвитку та ефективності використання системи eHealth у світі надає унікальні можливості та приклад для розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я. Зростаючі очікування, демографічні зміни та обмеження ресурсів вимагають розумних інвестиційних рішень в електронну систему охорону здоров'я, які задовольняють основні потреби охорони здоров'я. Ще більшого значення має те, що діяльність електронної системи охорони здоров'я, яка впроваджується на сучасному етапі, створить практичну та технологічну інфраструктуру на десятиліття вперед.

Стійкі рішення електронної системи охорони здоров'я вимагають розробки надійної, заснованої на фактичних даних і обґрунтованої стратегії розвитку електронної системи охорони здоров'я. Застосування вдосконаленого інструменту розробки стратегії електронної системи охорони здоров'я позиціонується як ключовий початковий крок на національному рівні, а також і на рівні закладів охорони здоров'я.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі стосуються розроблення проєкту концепції Державної стратегії електронної системи охорони здоров'я (eHealth).

Література:

1. Digital health. 2018. Seventy-first World Health Assembly. URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA71/A71_R7-en.pdf?ua=1
2. Jacquelyn Ford Morie, Eric Chance The eHealth Arena and Online Virtual Worlds: A New Paradigm for Internet Delivered Health Care. International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations. 2013. 5 (3). P. 27—42. URL: https://www.researchgate.net/publication/262244890_The_eHealth_Arena_and_Online_Virtual_Worlds_A_New_Paradigm_for_Internet_Delivered_Health_Care
3. Skajaa N., Gehrt L., Nieminen H., Laake I., Englund H., Sonksen U.W., Feiring B., Benn C.S., Trogstad L., Palmu A.A., Sorup, S. Trends in Antibiotic Use in Danish, Finnish,

Norwegian and Swedish Children. Clin Epidemiol. 2022. Volume 2022:14. P. 937—947. URL: <https://www.dovepress.com/trends-in-antibiotic-use-in-danish-finnish-norwegian-and-swedish-child-peer-reviewed-fulltext-article-CLEP>

4. Медична інформаційна система "МедінфоСервіс". Інформаційні технології для медицини. URL: <https://www.infomed.ck.ua/>

5. Global strategy on digital health. 2020-2025. URL: https://www.who.int/docs/default-source/documents/g4dhdaa2a9f352b0445_bafbc79ca799dce4d.pdf

6. Richard Scott. Future proofing telehealth in developing countries. Journal of Telemedicine and Telecare. 2007. 13 (8). P. 70—72 URL: https://www.researchgate.net/publication/246687751_Future_proofing_telehealth_in_developing_countries

7. Two years plan of the eHealth Network meetings and sustainability. 2019. URL: https://health.ec.europa.eu/system/files/2019-07/ev_20190611_co512_en_0.pdf

References:

- 1 Seventy-first World Health Assembly (2018), "Digital health", available at: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA71/A71_R7-en.pdf?ua=1 (Accessed 15 Oct 2022).
 2. Ford Morie, J. and Chance, E. (2013), "The eHealth Arena and Online Virtual Worlds: A New Paradigm for Internet Delivered Health Care", International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations, vol. 5 (3), pp. 27—42, available at: https://www.researchgate.net/publication/262244890_The_eHealth_Arena_and_Online_Virtual_Worlds_A_New_Paradigm_for_Internet_Delivered_Health_Care (Accessed 15 Oct 2022).
 3. Skajaa, N., Gehrt, L., Nieminen, H., Laake, I., Englund, H., Sonksen, U.W., Feiring, B., Benn, C.S., Trogstad, L., Palmu, A.A. and Sorup, S. (2022), "Trends in Antibiotic Use in Danish, Finnish, Norwegian and Swedish Children", Clin Epidemiol, Vol. 2022:14, pp. 937—947, available at: <https://www.dovepress.com/trends-in-antibiotic-use-in-danish-finnish-norwegian-and-swedish-child-peer-reviewed-fulltext-article-CLEP> (Accessed 15 Oct 2022).
 4. MedinfoServis (2022), available at: <https://www.infomed.ck.ua/> (Accessed 15 Oct 2022).
 5. WHO (2019), "Global strategy on digital health. 2020—2025", available at: https://www.who.int/docs/default-source/documents/g4dhdaa2a9f352b0445_bafbc79ca799dce4d.pdf (Accessed 15 Oct 2022).
 6. Scott, R. (2007), "Future proofing telehealth in developing countries", Journal of Telemedicine and Telecare, vol. 13 (8), pp. 70—72, available at: https://www.researchgate.net/publication/246687751_Future_proofing_telehealth_in_developing_countries (Accessed 15 Oct 2022).
 7. Martins, H. Wehnert, J. Antunes, C. Martins, D. and Carmo, A. (2019), "Two years plan of the eHealth Network meetings and sustainability", available at: https://health.ec.europa.eu/system/files/2019-07/ev_20190611_co512_en_0.pdf (Accessed 15 Oct 2022).
- Стаття надійшла до редакції 28.10.2022 р.*